

TauTi – TAUTISUOJAUKSEN TIETOTAIDON EDISTÄMINEN ALKUTUOTANNOSSA - HANKE

LOPPURAPORTTI

14.11.2023

Maa- ja metsätalous-
ministeriö

Eläinten terveys ETT ry

ELÄINTEN TERVEYS ETT RY

PL 221, 60101 Seinäjoki

Sisällysluettelo

Hankkeen taustaa ja tavoitteet	2
Hankkeen toimenpiteiden toteutuminen	2
1. Koulutus, neuvonta ja viestintä	2
a) Koulutus ja neuvonta	2
b) Konseptien luominen osaamisen laajemmaksi hyödyntämiseksi	4
2. Nautatiloille suunnatut toimenpiteet	5
a) Elinkeinon ylläpitämien tautivastustusohjelmien (<i>Mycoplasma bovis</i> ja pälvilsila) kehittäminen	5
b) Nasevassa jo olevan tautisuojaustiedon analysointi ja yhteenveto	5
c) Tautiriskien arviointilomakkeen suunnittelu vasikka- ja loppukasvattamoille Biocheck.UGent® -lomaketta mukaillen.	5
3. Siipikarjatiloiille suunnatut toimenpiteet	6
Biocheck.UGent® -tautisuojausten arviointikäynnit	6
4. Sikatiloille suunnatut toimenpiteet	7
a) Biocheck-toimintojen kehittäminen Sikava-rekisterissä ostopalveluna Mtech Digital Solutions Oy:lta	7
b) Sikavan avaintilojen tautisuojausten auditoinnit ja tautisuojauskäytäntöjen kehittäminen	7
c) Terveystuotosuunnitelmien tautisuojausten arviointien yhteenveto	7
d) Koulutus sikatilojen tautisuojaussuunnitelmien laatimisesta	7
Hankkeen talous	8

Hankkeen taustaa ja tavoitteet

Eläinterveyden ylläpito ja kehittäminen ovat tärkeä osa kotieläintilan arkea ja tuottavuutta. TauTi-hankkeen tavoitteena oli lisätä kotieläintuotannon parissa työskentelevien tietoa ja taitoa eläintautien ehkäisemiseksi, kehittää tautiriskien arviointia sekä elinkeinon ylläpitämiä tautivastustusohjelmia. Hankkeessa suunniteltiin ja toteutettiin tautisuojausoppimateriaalia digitaaliselle oppimisalustalle ja malli verkkotenttiin sekä kehitettiin eläin-terveydenhuollon osaajaverkostoa. Hanketta rahoitettiin Maa- ja metsätalousministeriön erityisavustuksella. Hankkeen toteutusaika oli 26.4.2022–31.10.2023. Lisätietoa löytyy [TauTi-hankkeen verkkosivuilta](#).

Hankkeen toimenpiteiden toteutuminen

1. Koulutus, neuvonta ja viestintä

a) Koulutus ja neuvonta

- i) Seminaarimuotoista koulutusta hankkeen tuloksista ja keskeisistä tautiriskien hallinnan osa-alueista
  - Sika-alan yrittäjille suunnatut luennot pidettiin yhteistyössä Suomen Sika-yrittäjät ry:n hallinnoiman Suojaa SiKana-hankkeen seminaareissa:
    - (a) Sikaseminaari 23.9.2022 "Mitä mittaat, sitä voit parantaa -mitä tautisuojausarvioinnit kertovat"
    - (b) Sikaseminaari 5.4.2023 "Tuottajan oma tautisuojaussuunnitelma"
- ii) Eläintenpitäjien ja eläinlääkäreiden ohjattu pienryhmäkoulutus tautisuojaus- ja muiden hyvien käytäntöjen edistämiseksi
  - Eläinlääkäreille pidettiin kaksi nauta-aiheista pienryhmämuotoista tautisuojauskoulutusta: toinen Seinäjoella 19.9.2023 ja toinen Kuopiossa 20.9.2023. Yhteensä osallistujia oli 38.
  - Tuottajille pidettiin nautatilojen tautisuojauksesta 11.10.2023 webinaari, johon osallistui yli 70 henkilöä.
- iii) Biocheck.UGent®-arvioijien palautekeskustelut ja järjestelmän kansallisen koordinoinnin kehittäminen
  - Biocheckin toiminnasta ja käytöstä keskusteltiin annettujen palautteiden pohjalta kansainvälisen asiantuntijayhteisön kanssa EU COST rahoitteen BETTER-hankkeen kokouksissa.
- iv) Kommunikaatiokoulutus eläinlääkäreille (ostopalvelu ammattilaisilta)
  - Eläinlääkäreiden kommunikaatiokoulutus "Miten saan hyvät neuvot käytäntöön?" hankittiin ostopalveluna Pedacom Oy:lta toukokuussa 2023. Koulutus oli kaksiosainen webinaari. Koulutukseen ilmoittautui 50 terveydenhuoltoeläinlääkärinä ja osallistui noin 40.
- v) ETT:n ohjeiden kehittäminen visuaalisuus huomioiden (ostopalvelu)
  - ETT:n ohjeiden visuaalisuutta kehitettiin teettämällä infografiikkaa ja piirroksuvia ohjeisiin sekä oppimismateriaaliin.
  - Tautiriskien hallinta -ohjeet päivitettiin ja lisättiin ETT:n verkkosivuille haitarimallina sika-, nauta- ja siipikarjaosioihin. Haitarimalli toteutettiin ostopalveluna Viestintätoimisto Selander Oy:lta.

- ETT:n verkkosivujen ohjekirjastosta luotiin luettelo, jonka avulla voidaan ylläpitää ohjeiden ajantasaisuutta.
  - Videoklippejä kuvattiin muun muassa erätaukopesusta, nautatilojen tautisuojauksesta sekä salmonellan vastustuksesta sikatiloilla. Kuvaukset hankittiin ostopalveluna Seinäjoen koulutuskuntayhtymä Sedulta ja MM-filmitä.
  - Nauta-aiheisia tautiohjeita päivitettiin mm. pälvisilsa-, kryptosporidioosi- ja Mycoplasma bovis -tartuntoihin liittyen.
  - Sikatiloille suunnatuista ohjeista päivitettiin "Pidä sikarutto poissa" -ohje suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, puolaksi, viroksi ja venäjäksi. Lisäksi laadittiin uusi ohje "Sikalan kaksinkertainen tautisulku" suomeksi ja ruotsiksi.
- vi) Viestinnän vaikuttavuuden parantaminen (ostopalvelu)
- Hankkeen viestinnän strategista suunnittelua tehtiin ostopalveluna Viestintätoimisto Selander Oy:n avulla. Suunnittelun lähtökohtana oli tautisuojausten merkityksellisyden korostaminen viestinnän keinoin.
  - Ajalle 1.5.-31.10.2023 hankittiin lisenssi LianaMailerin uutiskirjeohjelmistoon ja uutiskirjeitä lähetettiin hankkeen nimissä 4 kpl Sikavan ja/tai Nasevan käyttäjälistauksen osoitteisiin
- vii) Hankkeen esittely tapahtumissa ja messuilla
- Hanketta esiteltiin yhteistyössä Tarikko-hankkeen kanssa Suomen Sikayrittäjät ry:n hallinnoiman Suojaa SiKana-hankkeen sika- ja siipikarjatuottajille suunnatuissa kesätapahtumissa (4 tilaisuutta) kesällä 2022
  - Osallistuttiin Eläinlääkäripäiville syksyllä 2022 hankkeen omalla osastolla.
  - OKRA-näyttelystä 2023 luovuttiin kustannus-hyöty -suhteen arvioinnin perusteella.
  - Hanketta esiteltiin eläinlääkäreille Suomen Tuotantoeläinlääkäriyhdistys ry:n koulutuspäivillä Tampereella huhtikuussa 2023. Hankkeella oli oma esittelypöytä ja suullinen esitys hankkeen toimenpiteistä. Osallistujille suunnatussa kyselyssä selvitettiin kiinnostusta tautisaneerausverkostoon liittymiseen
  - Suomen Sikayrittäjät ry:n hallinnoiman Suojaa SiKana-hankkeen sikaseminaarissa 29.9.2023 hankkeella oli oma messupaikka.
  - Hankkeella oli osasto Snellmanin lihanjalostus Oy:n tuottajamessuilla Pietarsaareissa 4.10.2023. Messuilla esiteltiin hankkeessa tehtyjä tautisuojausvideoita, oikeaoppista tautisulun käyttöä, tulevaa nautatiloille suunnattua tautisuojauskoulutusta sekä Mycoplasma bovis -webinaaria.

b) Konseptien luominen osaamisen laajemmaksi hyödyntämiseksi

- i) Eläinterveydenhuollon huippuosaja -verkosto
  - Terveydenhuollon osaajat
    - (a) Sikaeläinlääkäreiden verkosto Saparoklubi lanseerattiin kick-off webinaarissa 31.8.2023
  - Tautisaneerausosaajat

Hankkeen aikana luotiin koko Suomen kattava verkosto naudatilojen tautisuojaukseen ja tarttuviin tauteihin perehtyneistä eläinlääkäreistä. Kantaavana ajatuksena on, että tautisaneeraus ja -suojaus on osa terveydenhuoltoa. Verkostolla luotiin koulutusalausta, johon voidaan koota koulutusmateriaaleja. Verkostolle luotiin myös WhatsApp-ryhmä yhteydenpitokanavaksi, jonka kautta jäsenet voivat keskustella keskenään. ETT:n asiantuntijaeläinlääkärit ovat WhatsAppin kautta tavoitettavissa ja tarjoavat taustatukea osaajaverkostolle. Lista verkostoon liittyneistä eläinlääkäreistä luotiin ETT:n [verkkosivuille](#)

    - (a) Osana salmonellasaneerausverkoston valmistelua pidettiin eläinlääkäreille saneerauskoulutus naudatilalla Kauhavalla 16.11.2022
    - (b) Verkostoa esiteltiin Ruokavirastolle ja läänineläinlääkäreille
- ii) "Osaamispassi" eläintenpitäjille ja maatilatyöntekijöille
  - Hankkeessa luotiin tilatason tautiriskien hallinnan osoittamiseksi "osaamispassi". Verkkokoulutukselle ja tentille hyödynnettiin ETT:n verkkosivuille aiemmin luotua LearnDash -verkkokoulutusalausta. Itseopiskelumateriaalin avulla henkilö voi perehtyä tuotantoeläinten tarttuviin tauteihin ja niiltä suojautumiseen.

Tiloille ja maatilatyöntekijöille suunnattu osaamispassista on olemassa versionsa nauta-, sika- ja siipikarjatilaille. Maatalouden rakennemuutoksessa yhä useammalla tilalla on vierastyövoimaa tilan oman väen lisäksi. Usein työvoima on ulkomaalaistaustaista. Tämän vuoksi verkkokoulutus laadittiin tuottajien tarpeisiin suomen ja ruotsin kielellä ja maatilatyöntekijät huomiioon ottaen englanniksi ja ukrainaksi.
  - Osaamispassin verkkokoulutus tulee ETT:n verkkosivuille käytettäväksi. ETT:n nykyresursseilla ei ole mahdollista ylläpitää osaajarekisteriä, mutta rekisterin hyödyntämistä tulisi harkita osana eläintautivakuutusten riskienhallintaa tai sikaloiden salmonellarahaston osana. Maatilatyönantaja voi edellyttää tilatyöntekijöiltä pätevyyden suorittamista sekä suorittaa passin myös itse. Tällöin tila voisi saada alennusta eläintautivakuutuksesta tai osoittaa tukikelpoisuutensa valtion salmonellarahaston korvauksista. Luodun materiaalin jatkohyödyntäminen vaatii siis lisäresursointia tai materiaalin siirtämistä toiseen järjestelmään.
  - Käännöstyöt toteutettiin ostopalveluna Lionbridge Oy:lta sekä Westfarm Oy:lta. Osin käännökset tehtiin ETT:n omana hanketyönä.

2. Nautatiloille suunnatut toimenpiteet

Nautatiloille suunnatut toimenpiteet on koostettu omaksi osiokseen TauTi-hankkeen [verkkosivuille](#).

a) Elinkeinoon ylläpitämien tautivastustusohjelmien (*Mycoplasma bovis* ja pälvilsa) kehittäminen

- i) *M. bovis* -vastustusohjelmaa kehitystä toteutettiin hankkeessa eläinlääkäriasi-
antuntijoiden yhteistyönä. Keskusteluja käytiin myös pohjoismaisten mykoplasma-
asiantuntijoiden kanssa. Eläkkeelle jäänyt Erja Tuunainen toimi hankkeessa
ostopalveluasiantuntijana keväällä 2023.
  - *Mycoplasma bovis*- ja pälvilsan vastustusohjelmiin liittyvä Nasevassa
oleva tieto koottiin Nasevaan koontisivuilleen (ostopalvelu: Mtech Digital
Solutions Oy) helpottamaan vastustusohjelmien toteutumisen seuranta
nautatilalla.
  - Hanke avusti Ruokaviraston *M. bovis* -vasta-ainepilotointihanketta teke-
mällä Biocheck.UGent® -tautisuojausten arviointikäynnit pilottitiloilla (15
kpl) ottamalla samalla tilakäynnillä pilotointiin tarvittavat näytteet eläimistä

b) Nasevassa jo olevan tautisuojaustiedon analysointi ja yhteenveto

- i) Naseva-tilojen luokittelu tautiriskien hallinnan näkökulmasta voidaan toteut-
taa hankkeessa toteutettujen arviointityökalujen avulla vasta, kun tietoa Nase-
vaan alkaa näiden työkalujen käyttämisen myötä kertyä.
- ii) Nasevassa jo olevaa tautisuojaustietoa tarjottiin muutamaaan otteeseen amma-
tillisten oppilaitosten lopputyöaiheeksi. Tautiriskien kartoituslomakkeet ovat
Nasevassa PDF-tiedostoina ja niiden läpikäyntiin eivät TauTi-hankkeen resurs-
sit riittäneet.

c) Tautiriskien arviointilomakkeen suunnittelu vasikka- ja loppukasvatta- moille Biocheck.UGent® -lomaketta mukailen.

- i) Salmonellatartuntojen riskinhallinta sekä nautatilojen varautuminen salmo-
nellatartuntaan
  - Hankkeessa valmisteltiin vasikka- ja loppukasvattamoille soveltuvaa tauti-
riskien arviointilomaketta, joka ottaisi huomioon myös rehujen varastointiin
ja haittaeläimiltä suojaamiseen liittyvien käytäntöjen arvioinnin. Lomaketta
pilotoitiin 38 lihanautakasvattamossa ja rehuosiota näiden lisäksi neljällä
tilalla. Näiden tilakäyntien tuloksista laadittiin yhteenveto. Suunnitellun lo-
makkeen kysymyksiä validoitiin 10 asiantuntijaeläinlääkäriin voimin. Pilo-
toinnin ja validoinnin perusteella todettiin, että rehuosion yksityiskohtaisiin
kysymyksiin vastaaminen oli haasteellista ja kokonaisuus oli samalla käyn-
nillä toteutettavaksi raskas. Uusien lomakkeiden vastausten pisteyttämi-
nen ja pisteytysten painottaminen loppuarvosanan muodostamiseksi
Biocheck-arvioinnin tavoin todettiin liian haastavaksi toteuttaa omin re-
surssien.

- Biocheck-Veal -lomaketta muokattiin suomalaiseseen kolmivaihekasvatukseen soveltuvaksi. Biocheck.UGent® tarjoutui ostopalveluna toteuttamaan Suomelle räätälöidyn Biocheck-arvioinnin omaan järjestelmäänsä. Lomake toteutettiin suomeksi ja ruotsiksi täytettäväksi Nasevan Biocheck-sivuille (ostopalvelu: Mtech Digital Solutions Oy).
  - Biocheck-arviointien tulostusmahdollisuus toteutettiin Nasevaan järjestelmän käyttäjien toiveesta.
- ii) Koelaskenta tautisuojausindeksille ja soveltuvuus vakuutusmaksujen porrastuksiin
- uudet Nasevaan luodut työkalut mahdollistavat tautisuojausindeksien laskemisen. Myös pilotointikäyntien yhteenvetoja voidaan hyödyntää koelaskennassa. Käynnit toteutettiin kolmen Nasevan jäsenteurastamon sopimustiloille.

3. Siipikarjatilaille suunnatut toimenpiteet

Biocheck.UGent® -tautisuojauksen arviointikäynnit

Hankkeessa kartoitettiin tautisuojauksen tasoa Länsi-Kalkkuna Oy:n sopimustiloilla, joiden osuus on noin 99 % Suomen kalkkunatuotannosta (yhteensä 32 teuraskalkkunoiden ja kolme emonuorikoiden kasvattajaa sekä kolme munittamoa). Broileritilojen tautisuojauksen arviointeja ei tehty tässä hankkeessa, koska ne ehdittiin saattaa loppuun maa- ja metsätalousministeriön rahoittamassa Tarikko-hankkeessa (2021–2022).

Kalkkunatilojen arviointikäynnit tehtiin yhteistyössä Suojaa SiKana -hankkeen kanssa, jonka hankealue kattoi Varsinais-Suomen, Satakunnan, Pohjanmaan ja Pirkanmaan ELY-keskusten alueet. TauTi-hankkeen puitteissa tehtiin arviointikäynnit Etelä-Pohjanmaan ja Etelä-Savon kalkkunatiloille; 13 teuraskalkkunakasvattamoon, kahteen emonuorikkokasvattamoon ja kahteen munittamoon.

Tautisuojauksen tason arviointiin Biocheck.UGent®-menetelmää täydentäen sitä salmonellan leviämiskäynnin suunnatuilla lisäkysymyksillä. TauTi-hankkeen tilakäynnit tehtiin marraskuun 2022 ja huhtikuun 2023 välisenä aikana. Arviointien tuloksia ja tautisuojauksen kehitysehdotuksia esiteltiin 4.10.2023 hankkeiden yhteistyönä järjestetyssä webinaarissa.

TauTi- ja Suojaa SiKana -hankkeissa kalkkunatiloille tehtyjen tautisuojauksen arviointien tulokset julkaistaan [ETT:n verkkosivuilla](#) osana TauTi-hankkeen tuloksia.

4. Sikatiloille suunnatut toimenpiteet

Sikatiloille suunnatut toimenpiteet on koostettu omaksi osiokseen TauTi-hankkeen [verkkosivuille](#).

a) Biocheck-toimintojen kehittäminen Sikava-rekisterissä ostopalveluna Mtech Digital Solutions Oy:ltä

- i) hankkeessa valmisteltiin ETT:n verkkosivuille Usein kysytyt kysymykset -kooste helpottamaan arviointien tulkintaa tiloilla. Rekisteri- ja pdf-lomakkeiden sanamuodot tarkistettiin ja yhdenmukaistettiin
- ii) Biocheckin käytettävyyttä helpotettiin Sikavassa mahdollistamalla erillisen arviointipäivän syöttäminen
- iii) tallennettujen Biocheck-arviointien pdf-tulostusmahdollisuus toteutettiin käyttäjien toiveesta.

Hankkeessa luodut käyttökokemusta parantavat toimet motivoivat tuottajia ja eläinlääkäreitä arviointien tekoon ja lomakkeiden tulostusmahdollisuus helpottaa keskustelua arvioijan ja arvioidun kohteen välillä sekä arvioinnin perusteella annettua neuvontaa tautisuojauskäytäntöjen edistämiseksi. Ohjeistukset parantavat arviointien yhdenmukaisuutta.

b) Sikavan avaintilojen tautisuojauksen auditoinnit ja tautisuojauskäytäntöjen kehittäminen

- i) Hankkeessa tehtiin tautisuojauksen auditointikäynnit Sikavan erityistason tiloille. Tilakäyntejä tehtiin 15 kpl.
- ii) Auditointikäynneillä kerättyjen tietojen ja näkemysten avulla päivitettiin Sikavan erityistason ehdot, jotka voidaan julkaista hyväksymisen jälkeen. Erityistason ehtoja päivitettiin huhtikuussa 2021 voimaan astunut eläinterveysään-
nöstö huomioden. Sikaelinkeino ottaa vastuuta niistä eläinterveysvaatimuk-
sista uudistuseläintuotannossa, joista ei enää säädetä EU-tasolla tai kansalli-
sessa lainsäädännössä.

c) Terveystuotojen suunnitelmien tautisuojauksen arviointien yhteenveto

- i) Hankkeessa tarkasteltiin Sika-alan eläintautirahastohankkeessa toteutetun tautisuojauksen arviointien tuloksia. Tuloksien perusteella arvioitiin Sikavan tilojen sopivuutta trikiinitutkimusten vähentämisen mahdollistaviin virallisesti tunnustettujen valvottujen pito-olosuhteiden vaatimusten täyttämiseen. Ison osan Sikavan kansallisen tason tiloista todettiin arviointien perusteella täyttävän näiden valvottujen pito-olosuhteiden vaatimukset. Saman arvioinnin perusteella tilojen luokittelu salmonellariskinhallinnan osalta olisi mahdollista.

d) Koulutus sikatilojen tautisuojaussuunnitelmien laatimisesta

- i) Tuottajan tautisuojaussuunnitelman sisältöä esiteltiin Suojaa SiKana- hankkeen sikaseminaarissa. samalla tarjottiin mahdollisuutta pyytää TauTi-hankkeelta opastusta oman pitopaikan tautisuojaussuunnitelman laatimiseen joko pienryhmissä tai tilakohtaisesti.

- ii) Hankkeessa valmisteltiin pohja tautisuojaussuunnitelmalle, jota voitaisiin käyttää mallipohjana myös ASF-taudin tartuntavyöhykkeellä haettaessa poikkeuslupaa tuotantosikojen siirrolle vyöhykkeeltä.

Hankkeen seurantaryhminä toimivat Sikavan ja Nasevan johtoryhmät. Siipikarjaosiolle ei katsottu tarpeelliseksi muodostaa erillistä seurantaryhmää, koska hankkeen toimenpiteet rajoittuivat ohjepäivityksiin ja kalkkunatilojen Biocheck-arviointeihin.

Hankkeen talous

Hankejohtajana toimi Eläinten terveys ETT ry:n toiminnanjohtaja Ina Toppari. Hankkeessa työskentelivät koko ETT:n henkilöstö ja lisäksi hanke-eläinlääkärit Tuire Tuukkanen (1.9.2022-31.8.2023) ja Jenni Sairanen (1.2. -31.7.2023)

Hankkeelle haettiin kaksi kuukautta jatkoaikaa myönnetyn avustuksen puitteissa. Muutoshakemuksella myös siirrettiin osa matkakuluista jatkoajan palkkakustannuksiin. Maa- ja metsätalousministeriö hyväksyi muutoshakemuksen 18.7.2023. Jatkoajalla saatiin viimeistelyä hankkeen ostopalveluna toteutetut ohjelmointityöt sekä järjestettyä eläinlääkäri- ja tuottajakoulutusta.

Hankkeen kustannukset pysyivät lähes menoarvion mukaisina. Kustannukset (omarahoitussuus) ylittyivät 9.162,43 € pääosin palkkakuluissa.

HANKKEEN KUSTANNUKSET	Budjetti yht. 2022-2023	Toteuma 26.4.-31.12.2022	Toteuma 1.1.-31.10.2023	Koko hankeaika 26.4.2022-31.10.2023	Ero budjettiin
Palkkakustannukset ¹	210 000	52 292,02	171 577,57	223 869,59	13 869,59
Matkakulut yhteensä ²	30 000	13 023,47	15 388,19	28 411,66	-1 588,34
Ostopalvelut ³	111 000	14 752,02	94 117,59	108 869,61	-2 130,39
Muut kustannukset ⁴	13 800	9 026,64	4 204,59	13 231,23	-568,77
Yleiskustannukset ⁵	15 200	2 964,75	6 813,08	9 777,83	-5 422,17
YHTEENSÄ	380 000	92 058,90	292 101,02	384 159,92	4 159,92
Omarahoitusosuus ETT ry ⁶	76 000	-18 411,90	-179 566,95		80 159,92
MMM:n avustus ⁷	304 000	73 647	112 534,07	186 181,07	117 8,93

1. Palkat lakisääteisine sivukuluineen
2. Verovapaat matkakustannusten korvaukset ja muut matkakulut
3. Kokous- ja neuvottelumenot, puhelin- ja tietoliikennekulut, tarvikkeet, kopiointi, tiedotus, postikulut, työvaatteet ja suojavälineet
4. Vuokrat, konttorikonevuokrat, siivous, kirjanpito-ohjelma, kone- ja kalustohuolto, vahinkovakuutukset, tilintarkastus
5. Omarahoitusosuus 20 %
6. MMM:n myöntämä avustus enintään 80 % hyväksyttävistä kuluista